

The Ritual Year and Ritual Diversity. Proceeding of the Second International Conference of the SIEF Working Group on The Ritual Year. Gothenburg 7–11.6.2006. Utgivare Institutet för språk och folkminnen, SOFI, Göteborg 2007. Lina Midholm m.fl. (red.). 377 s., ill. ISBN 978-91-7229-039-6.

Publikationen *The Ritual Year and Ritual Diversity* är en sammanställning av föredrag från en konferens med samma titel, *The ritual year*, som SIEF:s arbetsgrupp höll sommaren 2006 i Göteborg. En motsvarande konferens hölls på Malta 2005 och i Tjeckien 2007. Redaktörer för boken är Lina Midholm och Annika Nordström. Boken består av 41 föredrag från denna konferens. Som en dokumentation av en konferens fyller den sin funktion på många sätt; deltagare i konferensen har möjlighet att fördjupa sig i ett givet ämne genom att åter ta del av texten och referenserna. Deltagarna har också möjlighet att se vad de föredragshållare vars papers de inte hann eller hade möjlighet att ta del av hade att framföra. Också framtida forskare som är intresserade av rituella studier har glädje av boken som behandlar riter ur många, varierande synvinklar såväl geografiskt, tidsmässigt som ämnesmässigt. Att riter är ett centralt forskningsstema för etnologer och folklorister runt om i Europa är uppenbart och detta i sig är glädjande.

Som konferensdokumentation fungerar således utgåvan alldeles utmärkt, men som en publikation som vänder sig till en bredare publik fungerar den inte lika bra. Det beror på det rapsodiska intryck som boken, trots sitt omfång, ger. Artiklarna är, av förståeliga skäl, korta och mycket varierande till sin karaktär och till sitt innehåll. Som publikation om riter och ritualistik skulle den ha varit betjänt av en sällning av föredragen, där ett urval kunde ha presenterats utförligare. Redaktörerna kunde följaktligen ha varit mera kritiska till konferensmaterialet och gjort ett urval av föredragen. Vissa av inläggen i boken är, skam att säga, ganska intetsägande just på grund av att de är så korta. Många artiklar saknar en problematisering av fenomenet som studeras och håller sig på en beskrivande nivå. Material som ligger till grund för studien får läsaren i de flesta fall inte ta del av. Inte heller problematiseras forskarens relation till det som studerats. Det här blir väldigt tydligt i en artikel om kulturella perspektiv på alkohol – om hur alkohol används i samband med årets fester. Här presenteras alkoholens användning i svenska festseder,

ett i princip intressant tema, mycket ytligt utan någon som helst anknytning till något källmaterial. Syftet med artikeln är inte att få kunskap om alkoholens betydelse i rituella sammanhang, utan snarast att påpeka det moraliskt tvivelaktiga i att alkohol serveras i samband med fester. En mera omfattande presentation skulle ha gett en större förståelse för temat, något som här inte var möjligt.

Däremot har jag svårare att omfatta vissa företeelser i texterna. För det första gör en del forskare inte skillnad på föreställningar om ett fenomen och själva fenomenet. Det finns t.ex. artiklar som anger att midsommar är en tid då häxor och andra varelser är i farten. Detta gör att läsaren, kanske felaktigt, får den uppfattningen att forskaren är anhängare av tron på, i detta fall, häxor. Detta är ju i sig helt möjligt, men i så fall borde författaren ha reflekterat över sin egen position i relation till det som undersöks. Under SIEF-konferensen i Derry sommaren 2008 upplevde jag samma företeelse, att forskare inte alltid såg skillnad på föreställningarna som de studerade och sitt eget engagemang i rörelsen. Det här kan ses som att forskaren försöker övertyga sin läsare om det positiva i fenomenet som undersöks, snarare än att problematisera sin position i relation till det.

Den andra företeelsen som jag har svårt att omfatta är när forskare uttrycker emotionellt färgade åsikter om folklorens förfall. Detta framkommer i studier om rituella sammanhang som fått kommersiella uttryck, om riter som är kopplade till ett marknadsvärde och går att sälja. Ett annat exempel är en studie av en midsommarfestival som författaren ser som ett uttryck för amatörmässighet och menar att ritualen har misstolkats och förvrängts av det som här kallas för pseudofolklorister. Andra exempel är när ritualer som förändrats ses som ett uttryck av folklorism. Förändring är alltså av ondo och det är folkloristens uppgift att se till att ritualerna hålls intakta och äkta. Ord som osanning och oäkta förekommer i många artiklar och det betyder att det borde finnas en sann och äkta tradition som förfallit i devolutionistisk anda. Ett av konferensens teman var just ritualer i en föränderlig värld, men många forskare tycks anse att riter och ritualer inte ska förändras. I samband med denna kritik vill jag reflektera över folkloristens relation till det som undersöks. Då jag själv studerade för grundexamen i folkloristik i början på 1980-talet talade vi mycket om folklorism och vi förfärad oss över traditioner som återanvändes i nya sammanhang. I dagens läge lär vi våra studenter i ett tidigt skede att en folklorist inte bör agera traditionspolis utan studera traditionerna

som de är trots att eller just för att de förändras, där själva förändringen kan stå i fokus. I dagens läge känns denna forskningstradition som en gångbar väg.

Den tredje företeelsen som stör mig är en ironisk inställning till de människor som utför de riter som studeras. Här ställer sig forskaren över människorna som tydligen inte har bättre förstånd än att utföra eller delta i riter som inte skulle vara de rätta. Dessa kritiska kommentarer kan förstås diskuteras utgående från tankar om vad som ska publiceras, om hur mycket redaktörerna ska lägga sig i artikelförfattarnas intentioner, om olika forskningstraditioner i olika länder och olika tider och om vad som kännetecknar god forskning. På denna fråga finns inget entydigt svar. För en forskare kan det vara intressant att få veta något om en specifik rit, medan för en annan är ett teoretiskt resonemang givande.

Alla artiklar i utgåvan är på intet sätt svaga utan här hittas många guldkorn. Läsaren får ta del av hur och varför jämna födelsedagar annonseras i dagstidningar med inbjudan till fest respektive med information om att festföremålet inte önskar fira sin bemarkelsedag, om hur doppresenter materialiserar känslor, om hur nyhedendomen påverkar riter idag och hur bröllopstraditioner förändras. Ane Ohrvik visar i sin artikel hur nya traditioner skapas och gör det med fokus på processen. Britt-Marie Näsström skriver om synkretismen kring Lucia och hur hon gjorts till ett helgon för en dag, en feministisk ikon. Dessa bidrag, som nästan alla är nordiska, är lättare för mig att ta till mig eftersom de är skrivna i en vetenskaplig tradition som jag är van vid, men jag har också lärt mig mycket om riter som jag aldrig hört talas om, och sett många likheter, t.ex. midsommarfirandet runt om i Europa. På så sätt bringar utgåvan ny kunskap om riter och rituella processer.

Publikationen är uppbyggd kring centrala teman. Dessa är ritualer kring midsommaren, teorier om ritualer, det rituella livet, vems ritualer, ritualer i en religiös kontext, ritualer i en föränderlig värld, och värdar och platser för konferensens tema. Inom det sista temaområdet presenterade Malta, Sverige och Tjeckien, dvs. de som hittills arrangerat konferensen, sina synpunkter på ämnet. Slutkommentarer är skrivna av Terry Gunnell, Emily Lyle, George Mifsud-Chircop och Irina Sedakova. Det som framkommer i dessa är att konferensen i Göteborg var välarrangerad och att SIEF:s arbetsgrupp har lyckats med att på kort tid sammansvetsa en grupp forskare från hela Europa kring temat. Riter och rituella studier är en central del av folkloristiken, etnologin och religionsvetenskapen och kommer förhoppningsvis så

att förbli. Mångfalden i sättet att se på riter och ritualer hoppas jag kvarstår. Redaktörerna har gjort ett gott arbete i att sammanställa denna digra bok.

Lena Marander-Eklund, Åbo

Ingalill Pegelow: *Helgon och helgonlegender i ord och bild*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2008. 348 s., ill. ISBN 91-7203-776-8.

Under medeltiden hade varje kyrka sitt skyddshelgon och inne i kyrkorna mötte menigheten helgonen avbildade på kalkmålningar och i form av skulpturer. De senare framställer vanligen helgonen som individuella personer med sina respektive attribut. På vägg- och valvmålningarna framträder de ofta i sin legendära kontext, ibland i hela bildsviter. De främsta exemplen fanns i Södra Råda kyrka från 1494, och branden 2001 medförde en oersättlig förlust (jfr s. 97). Andra exempel på narrativa framställningar lämnar Johannes döparens historia i Dannemora kyrka, Lucias legend broderad på en mässhake från 1507 i Torskinge kyrka, Småland, och Erasmus legend i Sänga kyrka, Uppland. Ytterligare exempel är Kristinas av Bolsena legend i Århus domkyrka i Danmark och Kristofferlegenden i Hattula kyrka i Finland.

Tack vare att vi undgått krigens förödelse är det medeltida svenska materialet förhållandevis väl bevarat. Det har sedan länge dokumenterats i ATA (Antikvarisk-topografiska arkivet) inom Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Fil.dr Ingalill Pegelow har nu på basis av realregistret utgivit ett grundverk om helgonen, men även skildrat de legender som är knutna till dem, tidigt dokumenterade främst i *Legenda aurea*.

Pegelow låter helgonen framträda i alfabetisk ordning, vilket gör att boken samtidigt fungerar som ett lexikon. I varje artikel redogörs för helgonets firingsdag, liksom för dess liv i korta drag, främst sådant det återspeglas i legenderna. Därefter lämnas uppgifter om i vilka stift helgonet högtidlighållits samt hur det avbildats och vilka attribut som är knutna till detsamma. Medan Pegelow 1988 ägnade en hel monografi över S:t Martin, har hon här måst ge en begränsad beskrivning av varje helgon omfattande ett par sidor. Bildmaterialet spelar en central roll och är frikostigt återgivet i färg efter Pegelows och Lennart Karlssons fotosamlingar. Illustrationer av legenderna har ofta hämtats från utgåvor av Jacobus de Voragine *Legenda aurea* och *Heiligenleben*